

Vidöstern

Vidöstern är en stor sjö i sydvästra Småland som sträcker sig i nord-sydlig riktning från Värnamo söderut i en längd av 21 km och med en största bredd på ca 5 km, annars ofta 2–3 km. Maxdjupet är 44 meter och medeldjupet 5 meter. De tidigaste beläggen för sjönamnet är:

Wijösteren Lacus 1648 LSA E 13, Wijdöstern 1650 Wexionius 1 s. A8a, Vijösten Lacus 1676 LSA E 19, Vijösten 1678 LSA E 21, Wijosten Lacus 1679 LSA E 22, Wijöster Lacus 1679 LSA F 22, Wijdh Östen Lacus 1686 LSA E 28, Wijösten 1688 LSA E 29, Wijösten Lacus 1689 LSA E 31, Wijösten 1690 LSA E 34, Wij östen L: u.å. LSA E 1, Widösten Lacus u.å. LSA E 6, Widösten u.å. LSA F 4, Widösten u.å. LSA F 9, Widöster Lacus u.å. LSA F 10.

Elof Hellquist (1903–06 1 s. 705) menade att även följande skrivningar skulle avse Vidöstern: *vidhe sioon, vidhasio* 1372 3/7 Sunnerbo häradsting SRAp (SD 10 s. 158), *vidhe sion, vidhasio* 1372 3/7 Sunnerbo häradsting SRAp [annat brev] (SD 10 s. 159). Breven handlar dock om Nydala klostets fiskerättigheter i Bolmån vid byn Skeen och det framgår tydligt att syftningen är på en del av sjön Bolmen, sannolikt inte som namn utan som ett beskrivande 'vida sjön, öppna sjön'.

Hellquist (1903–06 1 s. 705 ff.) tolkar *Vidöstern* som sammansatt av adjektivet *vid* 'vid, rymlig, bred' och »väderstrecksnamnet *öster*». Väderstreck är vanliga som förleder i ortnamn, även sjönamn, men det är svårt att förstå hur *öster* skulle kunna utgöra efterled och därmed huvudled i sammansättningen. Man väntade sig i så fall en avledning till väderstrecksbeteckningen, inte själva ordet.

I diskussionen om sjönamnet *Östen* i Vadsbo härad i Västergötland har Jan Paul Strid (2004 s. 89) nämnt participformen fvn. *óstr* 'upphetsad, rasande' till verbet *ósa* 'sätta i stark rörelse, låta rasa, hetsa, egga' (motsvarande gotländska *ystar* och *ysa* samt sannolikt även svenska *yster*; Flygare 1924, Fridell 2000 s. 108 f., SAOB Y 110 art. *yster*). Han verkar ändå inte mena att sjönamnet är bildat direkt till detta particip, vilket dock vore en näraliggande möjlighet. Sjönamn bildade till adjektiv och presens particip är ju vanliga, så varför inte till adjektiviska perfekt particip?

För Vidöstern ser jag i alla händelser detta som en möjlig tolkning av senare leden. Sakligt sett stämmer det på Vidöstern som är känd för höga vågor vid kraftig vind. Jag har själv i yngre år ofta rott och fiskat på sjön och vet att man ska undvika att ge sig ut på öppet vatten när det blåser hårt. Det finns en simtävling Vidösternsimmet som går ut på att simma hela sjöns längd av 21 km en eller två gånger. Tävlingen är ökad för sina vågor vid stark vind. Så rapporterar t.ex. två simmare i tidningen Norra Halland 2021-09-02: »De sista sex kilometerna hade vi vågor på 1,5–2 meter och det blåste 15, 16 sekundmeter».

Sjöns fornsvenska namn skulle enligt detta mitt förslag då vara *Vidhøster*, antingen en primär namnbildning 'den rasande sjön som är bred' eller alternativt en bildning till en ad hoc-sammansättning **vidhøster* 'den vitt rasande sjön'.

Källor och litteratur

- Flygare, Natte, 1924: Till etymologin nsv. *yster* < *øster*. I: Nysvenska studier 4. S. 273–275.
- Fridell, Staffan, 2000: *Ys* och *as*. I: Dialekter och folkminnen. Hyllningskrift till Maj Reinhammar den 17 maj 2000. Red. av Lennart Elmevik med tekniskt biträde av Gerd Eklund & Kristina Hagren. Uppsala. S. 107–110.
- Hellquist, Elof, 1903–06: Studier öfver de svenska sjönammnen, deras härledning och historia 1–6. Stockholm. (SvLm 20:1–6.)
Norra Halland. Kungsbacka.
- Strid, Jan Paul, 2004: Zur Frage eines hydronymbildenden *-t*-Suffixes im Norden. I: Suffixbildungen in alten Ortsnamen. Akten eines internationalen Symposiums in Uppsala 14.–16. Mai 2004. Hrsg. von Thorsten Andersson & Eva Nyman. Uppsala. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 88.) S. 75–93.
- Wexionius = Michael Olai Wexionius Gyldenstolpe: Epitome descriptionis Sueciæ, Gothiæ, Fenningiæ, et subjectarum provinciarum. 1650. Aboæ.

Staffan Fridell